

S:ta Maria Magdalena kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

S:ta Maria Magdalena kyrka

S:ta Maria Magdalena församling, Södermalms kontrakt, Stockholms stift

kv Södermalm 7:48, Bellmansgatan 13, Södermalm, Stockholms kommun och län, Södermanland

S:ta Maria Magdalena kyrka började byggas omkring 1588 och stod klar 1625. Kyrkan har genomgått stora förändringar sedan dess. Nicodemus Tessin d.ä. (1615–81) ritade 1600-talets tillbyggnader. Han har i Stockholm bland mycket annat ritat Gamla Riksbanken, Bondeska- och Wrangelska palatset och Stadsmuseet. Hans son, Nicodemus Tessin d.y. (1654–1728), ritade västportalen. Efter en brand 1759 renoverades kyrkan efter Carl Johan Cronstedts (1709–77) ritningar. Cronstedt har även ritat Artillerigården som numera rymmer Armémuseum. Carl Fredrik Sundvall (1754–1831) ritade den nuvarande tornhuv 1824. På 1920-talet fick interiören sin befintliga prägel efter att ha renoverats av Lars Israel Wahlman (1870–1952) som hörde till de ledande kyrkoarkitekterna vid denna tid. Han har bl a ritat Engelbrektskyrkan och omgestaltat Oscarskyrkan och Sofia kyrka.

Kyrkan är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Kung Magnus Eriksson grundade omkring 1350 ett begravningskapell för fattiga på platsen för den nuvarande S:ta Maria Magdalena kyrka. Enligt E Lundmark (Sveriges kyrkor), finns delar av det torn som uppfördes omkring 1430 kvar i det nuvarande tornet. I början av 1500-talet byggdes kapellet om och till. Flera bostadshus intill kyrkan var omgivna av en mur

och anläggningen kom att fungera som en liten fästning. Eftersom fienden hade utnyttjat kyrkan i anfall mot staden, lät Gustav Vasa riva den till stora delar år 1527.

Befolkningen på Södermalm ökade men saknade en kyrka. På initiativ av Johan III började 1588 återuppbyggandet av S:ta Maria Magdalena kyrka i anslutning till det medeltida tornet. Projektet lades ned i och med kungens död 1592. Medan bygget stod stilla fungerade Södermalms kapell eller det s k Sture-kapellet på den östra delen av stadsdelen som församlingskyrka. Först år 1625 hade byggnationerna kommit så långt att gudstjänster kunde hållas i kyrkan.

I och med gaturegleringen på 1640-talet gick inflyttningen till Södermalm snabbt och en församlingsdelning blev aktuell. 1654 delades malmen i en östlig, Katarina, och en västlig, S:ta Maria Magdalena församling. Det dröjde inte länge innan S:ta Maria Magdalena kyrka åter var för liten. Vid två tillfällen byggdes kyrkan till under 1600-talets andra hälft.

År 1759 brann kyrkan och en stor del av omkringliggande bebyggelse. Restaureringen innebar förutom exteriöra förändringar även att den nuvarande altaruppsatsen och predikstolen kom på plats. En provisorisk tornhuv uppfördes, vilken inte ersattes förrän 1824 med den nuvarande. 1926 togs ett helhetsgrepp på kyrkans interiör av arkitekt L I Wahlman. Året innan hade Maria Magdalena församling delats och Högalids församling bildats på Södermalms västra del.

BESKRIVNING

Omgivningen

S:ta Maria Magdalena kyrka ligger centralt i Stockholm, på Södermalm, direkt söder om ett stort gatustråk, Hornsgatan. Norr om Hornsgatan sträcker sig Hornsgatspuckeln med låga, putsade bostadshus från 1700-talet. Väster och söder om kyrkogården ligger flerfamiljshus i 5–7 våningar byggda mellan 1890- och 1970-talen. Två av byggnaderna i söder är uppförda av församlingen 1902 respektive 1940 och innehåller pastorsexpedition, församlingssal och bostäder. I öster ligger kommunförbundets kontorshus byggda under 1960-talet.

Kyrkomiljön

Kyrkogården har varit i bruk sedan 1350-talet då en kunglig donation bestämde att ett begravningskapell skulle placeras här. Omkring 1640 utvidgades området något åt norr. Då Hornsgatan breddades och sänktes 1904 minskades ytan igen och kyrkogårdens norra sida fick en hög terrassmur av sten mot den gatan.

Utmed kyrkogårdens södra gräns ligger gravkor byggda mellan 1709 och 1777. De sträcker sig på båda sidor om trappan upp till Kvarngatan och är snarlika med putsade murar uppdelade av pilastrar med putsade bågar emellan. Dörrarna har dekorativa smidesgaller. I sydväst ligger ett begravningskapell byggt 1929. L I Wahlman, som ritat byggnaden, hade som förebild det materialhus från 1700-talets mitt som tidigare stod på platsen. I byggnadens västra hälft finns ett tunnvalvt kapellrum.

De äldsta gravvårdarna på kyrkogården är från 1700-talets början, några från 1800-talets början är formade som kolonner. Kyrkogården har stenbelagda gångar. På var sida om de två

gångar som sträcker sig från kyrkogårdens sydvästra del och fram till kyrkan växer lindar i alléer. I väster ligger en cirkelformad urngravplats från 2002 med plats för namnskriptioner i granit. Förutom ett gjutjärnsstaket omgärdar stora lövträd kyrkogården och skapar en avskild plats mitt i storstadens vimmel.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan är orienterad i öst-västlig riktning med ett tresidigt avslutat **kor** i öster och torn och huvudingång i väster. Planen är korsformig med ett enskeppigt kyrkorum där de breda korsarmarna i söder och norr har entréer. Tornet står något snett i förhållande till kyrkans mittaxel. Kyrkan har en stomme av tegel.

Exteriör

S:ta Maria Magdalena kyrka har putsade fasader i gult, en sockel av röd sandsten och koppartäckt tak. Korsarmarnas gavlar är prydda med listverk och **lisener** putsade i en ljusgrå kulör liksom fönsteromfattningarna. Gavlarna följer ett **romerskt barockt** formspråk och står i kon-

Exteriör från öster.

trast till den övriga kyrkans mycket enkla form, undantaget västportalen. Den markerar kyrkans huvudingång genom en **klassicistisk** uppbyggnad med **rusticeringar**, **kannelerade pilastrar** och en kraftfull **arkitrav**. Kyrkans fönster är rundbågiga med gjutjärnsbågar. I de fyra hörnen som bildas mellan mittskeppet och tvärskeppen är envåninga utbyggnader tillkomna vid olika tillfällen. Det fyrkantiga tornet avslutas med en kraftig taklist och kröns av en spira i tre etager med **kolonner** på den mellersta och en öppen **lanternin** överst.

Interiör

Direkt innanför kyrkans ytterdörrar i väster leder ett vindfång med kryssvälvat tak in till **vapenhuset**. I en rundbågig nisch över pardörrarna till vapenhuset är två polykroma änglar av trä från 1700-talet och ett förgyllt kors upphängda. Pardörrarna är av trä, målade i grågrönt med de övre fyllningarna glasade.

Vapenhusets släta tak är indelat i tre sektioner med ett högre mittparti och lägre i söder och norr. På var sida skiljer två ådringsmålade pelare av trä de olika rumsdelarna från varandra. I sidopartierna ger glasade **lanterniner** med baldakinliknande dekor i trä indirekt ljus över cylinderformade radiatorer med **flänsar** krönta med kalkstensskivor. Tre dörrar leder in till kyrkorummets; två lägre på var sida om pardörrar som är utformade likt de mot vindfånget men utan glas.

Kyrkorummets **långhus** och korsarmar är kryssvälvda. Kraftiga pelare med breda **gördelbågar** emellan skiljer **långhus** och korsarmar åt. I söder, norr och väster finns läktare. De flesta av kyrkorummets fönster finns i korsarmarna. De är rundbågiga med innerbågar av smides-

Vapenhuset mot väster.

järn. Ovanför vissa av dessa sitter dessutom lägre, **stickbågiga** fönster. I tornets bottenvåning finns två spetsbågiga fönster.

Väggarna i kyrkorummets är putsade och målade i ljust grått med en bröstpanel målad i grågrönt med enkla fyllningar. Väggpartierna under läktarna, med entrédörrar likt de mot vapenhuset, är av grågrönmålat trä med kolonner med förgyllda **kapitäl**. De öppna bänkkvarteren av trä är också målade i grågrönt. Deras gavlar och skärmar är marmorerade i beige och brunt med snidad dekor i fält mellan fyllningarna.

Kyrkorummets har ett gråmålat brädgolv med en rosa textilmatta i mittgången. I bänkkvarteren ligger grå linoleum. Runt om på kyrkans väggar sitter ljusarmar av malm från 1600-talet vilka elektrifierats och efter Wahlmans ritningar fått genombrutna huvar över glödlamporna. I valven hänger tre mindre ljuskronor av mässing.

På en murpelare i norr nära **koret** är predikstolen placerad. Den är av trä med mycket rik, snidad dekor, marmoreringsmålade respektive

Kyrkorummet mot koret.

förgylld liksom ljudtaket. På motstående vägg i söder står en baldakin med textilt tak på en förhöjd plats. Här står dopfunten av rödbrun kalksten. Bakom den leder en grind med smidd dekor in till det som byggdes som sakristia men senare inretts som skrudkammare med väggfasta skåp. På var sida om dörren till sakristian i nordost står en kororgel respektive en flygel.

Koret ligger två trappsteg högre än långhuset och har kalkstensgolv. Väggarna är behandlade likt den övriga kyrkans. Taket är kryssvalvt och de tre valvkapporna som avslutar koret i öster är indelade i ett rutnät av förgylld stuck. De fyra rundbågiga fönstren ser ut som de övriga i kyrkan. Altaret och altaruppsatsen är gjorda av trä, marmorerade i grågrönt med förgyllda partier. Oljemålningen i mitten av altaruppsatsen föreställer Herdarnas tillbedjan och är målad av Louis Masreliez (1748–1810). Uppsatsen är flankerad av två fristående skulpturer och kröns av ett förgyllt strålknippe och förgyllda moln. Altarringen är av grågrön marmor med stoppat

Koret.

knäfall. Två höga ljushållare står på var sida om altaret. I taket hänger två mindre kristallkronor.

Läktarna har linoleummattor på golven utom på de nya gradängerna på den södra läktaren där parkett är inlagd. Väggarna och taket är behandlade

Koret.

likt det övriga kyrkorummet. Gråmålade bänkar står på gradängar. I taken hänger rikt ornerade elektriska armaturer av mässing. Barriärerna av gråmålat trä har fyllningar med förgyllda profileringar, den i väster har även snidad dekor. Orgeln i väster har en mycket rikt ornerad fasad, gråmarmorerad och förgylld, ritad 1774 av C F Adelcrantz (1717–96). Orgelverket är tillverkat av Åkerman & Lund 1927 och omdisponerades 1961 av Einar Berg och har nu 50 stämmor. På den södra läktaren står en orgel från 1986 från A Magnussons Orgelbyggeri med 30 stämmor.

Sakristian norr om **koret** har obehandlat brädgolv, putsade och vitmålade väggar samt kryssvälvt tak. En kalkstenstrappa med smidesräcke leder upp till predikstolen. De spröjsade fönsterbågarna är av brunlaserat trä. Vid fönstret i öster står ett marmorerat träaltare med **gueridoner** av trä från 1700-talet på var sida.

Kyrkorummet mot orgelläktaren.

Sakristia med trappa upp till predikstolen.

Lilla kapellet som nås från kyrkorummets sydvästra hörn har brädgolv med en gravhäll av kalksten, putsade och målade väggar samt kryssvälvt tak. Fönstren har träbågar med blyinfattat glas och vikbara fönsterluckor av järnplåt. Alta-

Kapellet med altare och dopfunt till vänster.

ret är av trä liksom den skulpterade och bemålade dopfunten från 1680-talet. I nordväst ligger ett dopförberedelserum som även fungerar som kapprum. Här ligger ett brädgolv, väggarna är putsade och fönstren spröjsade.

Övriga inventarier

På väggarna i kyrkorummet finns åtta **epitafier** av marmor med dekor av brons, det äldsta är från 1765. De flesta är utformade av Jean Eric Rehn (1717–93). Bland kyrksilvret återfinns en dopskål av mässing från 1500-talet, en dopskål från 1680-talet, en nattvardskalk från 1693 samt en vinkanna från 1740. Flera textilier från 1700-talet finns bevarade så som en mässhake och ett **antependium** av röd sammet från 1767, respektive 1769 och ett dörröverstycke till predikstolen av svart sammet. En bokdyna av röd sammet är från 1679. Kyrkans största tornklocka är senast omgjuten 1898 av K G Bergholtz & Co i Stockholm, men härstammar från klockorna som smälte vid branden 1759. 1912-års klocka är en omgjutning av en tidigare klocka från 1760, utförd av Bergholtz. De övriga två klockorna är gjutna av G Meyer 1759 respektive 1760.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

S:ta Maria Magdalena kyrka utgör en viktig del av Stockholms äldre historia. Med sitt torn är den en betydelsefull del av stadsbilden. I kyrkans olika byggnadsskeden har flera av landets mest framstående arkitekter deltagit. Kyrkorummet ger en stor rymdkänsla med sina höga valv och vida korsarmar. **Koret** får en framskjuten roll genom sitt direkta dagsljus och rikt dekorerade och förgyllda valv och altarpuppas.

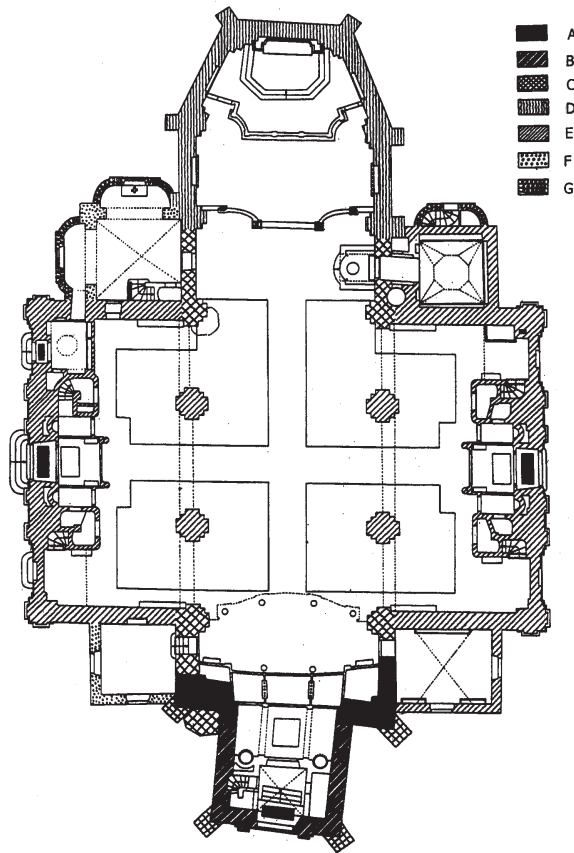
Kyrkorummets enkla och rena arkitektur, nästan helt utan dekorativa detaljer, står i kontrast till den fasta inredningens och inventariernas rika utsmyckning. Tillsammans utgör dock arkitektur och inredning en balanserad helhet. Färgsättningen med inventarier i grå, blå och gröna toner samt förgyllningar bidrar också till detta. Kyrkorummet har genomgått stora förändringar genom åren. De tillskott som 1920-talets renovering medförde dominerar inte över 1600- och 1700-talets kyrkorum utan samspekar väl med den äldre fasta inredningen. Altarpuppas, predikstol och orgelfasad har ett mycket stort konstnärligt värde. Kyrkogården, med en historia som sträcker sig tillbaka till 1300-talet, har en viktig funktion som grön oas mitt i stenstaden. Gravkorslängorna, som sluter kyrkogården i söder, och alléerna har betydelsefulla rumsbildande funktioner.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkans torn som en viktig del av Södermalms siluett
- kyrkans stora värde som historiskt dokument över Stockholms historia, från senmedeltid och framåt
- tornets medeltida murverk är i sig ett oersättligt dokument om byggnadens historia och sin tids byggnadsskick
- exteriörens gavelpartier i **barock**form, utformade av Tessin d.ä.
- kyrkorummets stora rymd
- den fasta inredningens och inventariernas stora konstnärliga värde
- kyrkogården med sina många gravkor från 1700-talet
- beståndet av äldre lövträd på kyrkogården.

ORIENTERINGSPLAN

Uppmätning från 1926 med periodbeteckningar,
 A = omkring 1350, B = omkring 1430,
 C = 1588–92, D = 1657–59, E = 1670-tal,
 F = 1716, G = 1760-tal, H = 1926.

Ur Lundmark, E, S:ta Maria Magdalena kyrka i
 Stockholm, Sveriges kyrkor, Stockholm 7:1,
 Stockholm [1934]

Utsnitt ur Stockholms stadsbyggnadskontors
 baskarta 2007.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1350	Ett begravningskapell byggs på platsen för dagens kyrka.	Lundmark 1934
ca 1430	Det kyrktornet uppförs som möjligen till vissa delar ingår i det nuvarande tornet.	dito
1500-talets början	Kapellet byggs om och till.	dito
1527	Gustav Vasa låter riva kyrkan till stora delar.	dito
1588–92	S:ta Maria Magdalena kyrka uppförs i anslutning till det gamla tornet.	dito
ca 1620–25	Kyrkan färdigställs.	dito
1627	Ny tornspira byggs.	dito
1638	Dopfunten står klar.	dito
1657–59	Långhuset förlängs med det polygonala koret.	dito
1670-talet	Korsarmarna med gavlar byggs, kyrkans murar höjs något och trävalv slås och gipsas. En ny tornspira uppförs. Arkitekt Nicodemus Tessin d.ä. De södra sakristiorna byggs.	dito
1709–77	Gravkoren utmed kyrkogårdens södra gräns byggs i olika etapper.	dito
1716	Västportalen förfärdigas. Arkitekt Nicodemus Tessin d.y.	dito
1759	Kyrkan eldhärjas.	dito
1760-tal	Efter branden höjs korsarmarna och de norra sakristiorna tillkommer. Den nuvarande altaruppsatsen, altaret och predikstolen installeras. Arkitekt Carl Johan Cronstedt.	dito
1774	Orgeln på den västra läktaren ritas av Carl Fredrik Adelcrantz.	dito
1824	Den nu befintliga tornhuvu uppförs. Arkitekt Carl Fredrik Sundvall.	dito
1838	De övre läktarna i korsarmarna tas bort liksom de fasta bänkarna i koret.	dito
1878	Glasmålningar, signerade H. Chabin – Paris 1878, sätts in i de två östligaste fönstren i koret, numera nedtagna.	dito
1904	Kyrkogårdens yta minskas något då Hornsgatan breddas och sänks.	dito
1909–10	Fasadrenovering.	ATA

År	Händelse	Källa
1926–27	Yttre och inre renovering genomförs. Viss inredning från 1800-talet tas bort, t ex de goticerande bänkarna, vilka ersätt av nya, och en barriär mot korset med bronserade balusterdockor . Vindfången i öster, väster och söder byggs om, liksom sakristiorna . Den södra sakristian inreds för textilförvaring. Baldakin och podium för dopfunten arrangeras. Orgelläktaren utvidgas och orgeln byggs om med bibehållen fasad. Ljushållare på var sida om altaret och mässingskronor tillkommer, väggarmaturerna omformas. Änglafigurerna i vindfånget sätts upp. Arkitekt Lars Israel Wahlman.	ATA Lundmark 1934
1929	Nytt gravkor på kyrkogården. Arkitekt Lars Israel Wahlman.	ATA
1950–51	Yttre renovering då all puts knackas ned före omputsning. Sandsten konserveras och tornets koppartak läggs om.	dito
1964–65	Renovering av interiören, bl a förstärks valven, hela interiören målas om, trägolvet vid altaret byts ut till kalksten och altaret, predikstolen, orgelfasaden och epitafierna konserveras.	dito
1965	Kyrkogården renoveras.	dito
1984	Kyrkans trägolv byts ut mot nytt trägolv.	dito
1986	En andra orgel placeras på den södra läktaren.	dito
1988	Minneslund anläggs på kyrkogården.	dito
1986–87	Fasadrenovering.	dito
1990	Delar av kyrkans gravkor byggs om till samlingslokaler.	dito
1993	Kyrkans stora orgel renoveras och en kororgel anskaffas.	dito
2002	Urngravplats anläggs på kyrkogården.	SSM

KÄLLOR

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet
Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet
SSM Stockholms stadsmuseums arkiv

Lundmark, E, *S:ta Maria Magdalena kyrka i
Stockholm*, Sveriges kyrkor, Stockholm 7:1,
Stockholm [1934]

Nilsson, C, *Kyrkguiden. Uägledning till kyrkor-
na i Stockholms stift*, Stockholm 2001